

حقوق مالکیت معنوی

محصولات نرم افزاری

مؤلفان :

علی اکبر نصیری خلیلی مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهشهر
علیرضا نصیری خلیلی عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهشهر
امیر نصیری خلیلی کارشناس ارشد حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

سرشناسه: نصیری خلیلی، علی اکبر، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور: حقوق مالکیت معنوی محصولات نرم افزاری / مؤلفان علی اکبر نصیری خلیلی، علی رضا نصیری خلیلی، امیر نصیری خلیلی.
مشخصات نشر: ساری: ایده ایام، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.
شابک: ۵۰۰۰۰ ریال: ۹-۵-۹۱۳۴۳-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا.
زادداشت: کتابنامه.
موضوع: حقوق مؤلف - برنامه های کامپیوتری
موضوع: مالکیت معنوی.
موضوع: مالکیت معنوی - ایران.
شناسه افزوده: نصیری خلیلی، علی رضا، ۱۳۵۷
شناسه افزوده: نصیری خلیلی، امیر، ۱۳۶۴
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ / ۳ ب / ۴۴۳۰۲۴ KFC
رده بندی دیویی: ۳۴۶ / ۴۸۲
شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۶۷۵۴۴

انتشارات ایده ایام

عنوان:	حقوق مالکیت معنوی محصولات نرم افزاری
مؤلفان:	علی اکبر نصیری خلیلی، علی رضا نصیری خلیلی، امیر نصیری خلیلی
ناشر:	ایده ایام
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
چاپخانه:	نگار
بهاء:	۵۰۰۰۰ ریال
شابک:	۹-۵-۹۱۳۴۳-۶۰۰-۹۷۸

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
فصل اول: حقوق مالکیت فکری - معنوی	۲۱
مبحث اول - کلیات	۲۱
گفتار اول - مفاهیم و معانی لغوی واژه حق:	۲۱
گفتار دوم - مفاهیم و معانی اصطلاحی حق:	۲۴
گفتار سوم - تعریف حق:	۲۵
مبحث دوم - مالکیت	۲۷
گفتار اول - اقسام مالکیت:	۳۱
گفتار دوم - معانی لغوی و تعاریف اصطلاحی واژه حق فکری یا معنوی:	۳۲
گفتار سوم - معانی و تعاریف نرم افزار:	۳۵
فصل دوم: بررسی حقوق مالکیت فکری - معنوی	۳۷
مبحث اول - حقوق مالکیت فکری - معنوی (TRIPS)	۳۷
گفتار اول - تعاریف	۳۷
گفتار دوم - شاخه های حقوق مالکیت معنوی	۴۱
گفتار سوم - سابقه تاریخی حقوق معنوی	۴۳
گفتار چهارم - ماهیت حقوق مالکیت معنوی	۴۵

گفتار پنجم: حقوق مادی و معنوی نرم افزارهای پدید آمده در جریان استخدام	۵۰
الف- حقوق مادی اثر پدید آمده در جریان استخدام	۵۱
ب- حقوق معنوی اثر پدید آمده در جریان استخدام	۵۳
ج- موضع قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم افزارهای رایانه ای	۵۴
گفتار ششم- ضرورت حمایت از حقوق مالکیت معنوی	۵۶
الف- ضرورت حمایت از مالکیت صنعتی:	۵۷
ب- ضرورت حمایت از مالکیت ادبی و هنری:	۵۸
ج- ضرورت حمایت از مصادیق جدید حقوق مالکیت معنوی	۶۰
ت- ضرورت بحث تعارض هوانیز در حق پدید آورنده اثر یا (مالکیت معنوی)	۶۰
گفتار هفتم- سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)	۶۲
الف: سابقه تاریخی:	۶۳
ب- اهداف سازمان	۶۴
ج- وظایف سازمان	۶۴
د- مصادیق حقوق مالکیت معنوی:	۶۵
و- ارکان سازمان:	۶۶
ز- مقر سازمان:	۷۱
ط- صلاحیت قانونی، امتیازها، مصونیت ها:	۷۲
ی- ارتباط با سازمانهای دیگر:	۷۲
ک- لازم الاجرا شدن کنوانسیون:	۷۳

ل- حق شرط:	۷۳
م -اصلاحات:	۷۳
ن - انصراف:	۷۴
غ- مقررات نهائی:	۷۴
مبحث دوم- حقوق مالکیت ادبی- هنری و صنعتی	۷۵
گفتار اول- حق مولف (کپی رایت):	۷۵
الف: اثرهای مورد حمایت:	۷۵
ب - مدت حمایت:	۷۷
ج - متفعین از حمایت:	۷۸
گفتار دوم- حق اختراع:	۸۰
الف-تعریف حق اختراع:	۸۰
ب - حق اختراع برنامه‌های نرم افزاری در تقسیم بندی اموال:	۸۱
۱- عینی یا دینی بودن حق اختراع:	۸۱
۲- منقول یا غیر منقول بودن حق اختراع:	۸۳
۳- اختراع قابل ثبت:	۸۴
۴- اختراع غیر قابل ثبت:	۸۶
ج - اختراع و نرم افزارهای رایانه ای:	۸۷
۱- چگونگی حمایت از برنامه‌های رایانه ای:	۸۷
۲- حمایت از نرم افزارهای رایانه ای در ایران	۹۰
مبحث سوم- اجرای بین المللی کپی رایت و ثبت اختراعات مربوط به نرم افزار	۹۲
گفتار اول- حمایت از نرم افزار در سطح خارجی	۹۲
الف- حمایت از نرم افزار در اتحادیه اروپا:	۹۳

- ۱- حمایت از نرم افزار تحت عنوان کپی رایت در اروپا..... ۹۳
- ۲- تفاوت‌های میان قوانین کپی رایت ایالات متحده آمریکا و اروپا..... ۹۳
- ۳- مواردی که مشمول قوانین حمایت نرم افزاری نمی‌شوند..... ۹۴
- ۴- تکمیل دستور العمل..... ۹۵
- ۵- حمایت از نرم افزارها تحت عنوان ثبت اختراع در اروپا..... ۹۶
- ۱- موافقت نامه تجارت آزاد آمریکایی شمال (NAFTA)..... ۹۷
- ۳- ماده ۳۰۱ قانون تجارت ۱۹۷۴..... ۹۸
- گفتار دوم: موافقت نامه‌ها و کنوانسیون‌ها..... ۹۹
- الف - موافقتنامه تریپس (TRIPS)..... ۹۹
- ب - کنوانسیون برن..... ۱۰۰
- ج - کنوانسیون پاریس..... ۱۰۰
- مبحث چهارم - اجرای حقوق مالکیت معنوی و برخورد با ناقضان این حقوق..... ۱۰۱
- گفتار اول: اجرای حقوق مالکیت معنوی..... ۱۰۱
- الف - راههای تضمینی:..... ۱۰۴
- ۱- اعتراض..... ۱۰۴
- ۲- راههای جبران:..... ۱۰۶
- ب - نظام حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی مالکیت معنوی (WIPO)..... ۱۱۱
- گفتار دوم - برخورد با نقض کنندگان حقوق مالکیت‌های فکری - معنوی..... ۱۱۹
- الف - جلوگیری کردن از نقض حقوق..... ۱۱۹
- ب - توسعه استراتژی (اقدام در خصوص) نقض مالکیت‌های معنوی..... ۱۱۹
- ج - اولین اقدام در هنگام اطلاع از نقض حقوق..... ۱۲۰
- د - جواب‌ها (اقدامات) ممکن نسبت به یک نقض حقوق..... ۱۲۰

هـ- بررسی چیزهای غافلگیر کننده در بهترین تاکتیک ۱۲۲

فصل سوم: حقوق رایانه و نرم افزار ۱۲۵

مبحث اول - رایانه و ابعاد نرم افزاری آن ۱۲۵

گفتار اول- تعاریف کلی ۱۲۵

الف- تعریف رایانه ۱۲۵

ب- تعریف نرم افزار ۱۲۶

ج- تعریف میان افزار ۱۲۶

د- آشنایی با اجزای اصلی نرم افزار ۱۲۷

گفتار دوم- شناخت انواع نرم افزار ها ۱۲۷

الف- نرم افزار از لحاظ کاربرد ۱۲۸

ب- نرم افزار از نظر زمینه کاربرد ۱۲۸

گفتار سوم- تعریف چند نمونه از نرم افزارهای عمومی پر کاربرد ۱۳۰

ج- نرم افزار اشکال یاب ۱۳۱

مبحث دوم - رایانه، فناوری اطلاعات و حقوق ۱۳۱

گفتار اول- تعریف فناوری ۱۳۱

گفتار دوم- تعریف فناوری اطلاعات ۱۳۲

گفتار سوم- حقوق و فناوری اطلاعات ۱۳۴

مبحث سوم - مفهوم حقوق رایانه و حقوق نرم افزار ۱۳۵

گفتار اول - بررسی امکان وجود حقوق رایانه ۱۳۵

الف- منکرین وجود حقوق رایانه و دلایل آنها ۱۳۶

ب- قائلین به حقوق رایانه و دلایل آنان ۱۳۶

گفتار دوم-تعریف حقوق رایانه.....	۱۳۸
گفتار چهارم -مفهوم حقوق نرم افزار.....	۱۴۳
الف -تعریف اجمالی حقوق نرم افزار.....	۱۴۳
ب-ضرورت داشتن نظام حقوق نرم افزار.....	۱۴۳
۱-دلایل مخالفین وجودنظام مستقل حقوق نرم افزار:.....	۱۴۴
۲-دلایل موافقین نظام مستقل حقوق نرم افزار.....	۱۴۴
ج-موضوعات مورد بحث در حقوق نرم افزار.....	۱۴۶
۱-موضوعات اصلی.....	۱۴۶
۲-موضوعات فرعی.....	۱۴۷
مبحث چهارم- تاریخچه اجمالی حقوق رایانه ووضعیت آن درایران.....	۱۴۸
گفتار اول-تاریخچه حقوق رایانه در کشورهای غربی.....	۱۴۸
گفتار دوم- تاریخچه حقوق رایانه در آمریکا.....	۱۴۹
گفتار سوم-تاریخچه حقوق رایانه در کشورهای اروپایی (باتاکید بر حقوق انگلستان).....	۱۵۰
گفتار چهارم -وضعیت حقوق و رایانه در ایران.....	۱۵۲
الف-حقوق رایانه و تاریخچه قانونگذاری آن در ایران.....	۱۵۲
ب-تاریخچه حقوق رایانه در دادگاههای ایران.....	۱۵۵
گفتار پنجم -چالش های موجود در نظام حقوقی ایران نسبت به تثبیت حقوق رایانه.....	۱۵۸
الف-عدم تنفیج دقیق مبانی فقهی حقوق رایانه «بویژه حقوق مالکیت فکری».....	۱۵۸
ب- ناآشنایی قضات و وکلاء و بطور کلی حقوقدانان با موضوعات و مباحث مربوط به حقوق رایانه.....	۱۵۸
الف-عدم تنفیج دقیق مبانی فقهی حقوق رایانه «بویژه حقوق مالکیت فکری».....	۱۵۹

ب-آشنایی حقوقدانان با مباحث مربوط به حقوق رایانه ۱۵۹

فصل چهارم: مبانی حقوقی و فقهی نرم افزارهای رایانه ای (بطور اعم حقوق مالکیت‌های فکری - معنوی) ۱۶۱

مبحث اول- مبانی حقوق نرم افزار (بطور کلی حقوق مالکیت فکری-معنوی)

در کشورهای غربی ۱۶۲

گفتار اول - حقوق نرم افزار در آمریکا ۱۶۲

گفتار دوم - حقوق نرم افزار در انگلستان ۱۶۳

گفتار سوم - حقوق نرم افزار در فرانسه ۱۶۵

گفتار چهارم - حقوق نرم افزار در کانادا ۱۷۱

الف- کپی رایت: ۱۷۱

ب - حق ثبت اختراعات: ۱۷۳

ج- اسرار تجاری و اطلاعات محرمانه: ۱۷۴

د- قراردادها: ۱۷۵

هـ- علائم تجاری: ۱۷۵

گفتار پنجم- حقوق نرم افزار در هند و چین ۱۷۶

مبحث دوم - مبانی فقهی مالکیت معنوی نرم افزار ۱۷۸

گفتار اول- حقوق نرم افزار از منظر شرعی و فقهی ۱۷۸

۱- تمسک به قاعده مصالح مرسله: ۱۸۰

۲- مبانی ولایت فقیه: ۱۸۱

۳- تمسک به ارتکاز عقل: ۱۸۲

۴- ملکیت تکوینی اعمال ذهنی: ۱۸۳

۱۸۴	۵-قاعده لاضرر ولاضرار:.....
۱۸۴	۶-تمسک به آیه «أوفوا بالعقود»:.....
۱۸۵	۷-تمسک به ادله حرمت سرقت و غصب یا ورود عدوانی:.....
۱۸۶	۸-قاعده حفظ نظام و دلیل عقل مستقل (نظریه برگزیده).....
۱۸۸	ب- استدلال اصلی بر اثبات نظریه برگزیده.....
۱۸۸	۱-اثبات کبری قضیه:.....
۱۹۰	۲-اثبات صغرای صغری.....
۱۹۵	۳-استنباط.....
۱۹۸	الف- برتری های نظریه برگزیده.....
۱۹۹	ب- محدودیت های نظریه برگزیده.....
۲۰۰	ج- آراء و نظرات فقها پیرامون حقوق نرم افزار:.....
۲۰۰	الف- طرح سوالات پیرامون مالکیت معنوی نرم افزار.....
۲۰۱	باسخ ها و استفتائات:.....
۲۰۱	* آیت الله فاضل لنکرانی:.....
۲۰۱	* آیت الله مکارم شیرازی:.....
۲۰۲	* آیت الله موسوی اردبیلی:.....
۲۰۳	* آیت الله صانعی:.....
۲۰۴	* آیت الله تبریزی:.....
۲۰۴	* آیت الله بهجت:.....
۲۰۴	* آیت الله صافی:.....
۲۰۶	نتیجه گیری:.....

مقدمه

حقوق مالکیت معنوی راجع به نرم افزارها، امروزه به عنوان یکی از مسائل زیر بنایی سیاست نوین اقتصادی و ابزار مهم و اساسی برای رشد اقتصادی و با ارزش ترین سرمایه در معاملات و داد و ستدهای تجاری تلقی می گردد.

حمایت قوی و موثر از حقوق مالکیت معنوی به لحاظ برتری این دارائی ها بر دارائی های مادی در بسیاری از موارد علاوه بر فعالیت های ابتکاری، عامل بسیار مهم در تسهیل موجبات انتقال فناوری اطلاعات یا تکنولوژی و نیز در جلب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بخش های معین اقتصادی است؛ که اهمیت این امر برای تحقق و تسریع توسعه در حوزه های مختلف اجتماعی- اقتصادی بر کسی پوشیده نیست.

در شرایط فعلی که بستر مناسبی برای ارتقای حقوق مالکیت فکری در کشور ایجاد شده است و با تلاش وافر قوه قضائیه و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و هماهنگی و همکاری دولت، مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان در بعد بین المللی، جمهوری اسلامی ایران به معاهدات مهمی از قبیل کنوانسیون تاسیس سازمان جهانی مالکیت فکری (معنوی)، موافقتنامه و پروتکل مادرید راجع به ثبت بین المللی علائم تجاری و خدماتی، موافقت نامه مادرید در مورد جلوگیری از نصب نشانه های منبع غیر واقعی یا گمراه کننده بر کالا و موافقت نامه لیسیون در مورد حمایت از اسامی مبدأ و ثبت بین المللی آنها ملحق شده است. و در بعد ملی نیز طرح ثبت اختراعات، علائم تجاری و خدماتی، نام های تجاری و طرح های صنعتی که مطابق با آخرین استانداردهای بین المللی و لحاظ منابع ملی تهیه و تدوین شده است. همچنین با توجه به رفع موانع ابتدائی برای عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان تجارت جهانی که حمایت و اجرای حقوق مالکیت معنوی یکی از ارکان سه گانه این

سازمان تلقی می‌شود، فهم دقیق پایه‌های حقوقی و اقتصادی حقوق مالکیت معنوی بعنوان پیش شرط درک و نقش و اهمیت این حقوق در امر توسعه بیش از پیش احساس می‌گردد.

در راستای تحقق اهداف فوق، اگرچه تا کنون اقدامات مهم و اساسی با همکاری مسئولین ذیربط دانشگاهیان و سازمان جهانی مالکیت فکری در جهت ارتقای سطح آگاهی علاقمندان به این رشته خصوصاً با برگزاری سمینارهای مختلف ملی، منطقه‌ای و بین المللی و تأسیس دوره کارشناسی ارشد در دانشکده‌های حقوق شهید بهشتی، دانشگاه تهران، علامه طباطبائی و... صورت گرفته است. ولی به منظور بالابردن سطح آگاهی علاقمندان به این رشته از حقوق، تالیف و تهیه کتابی که حاوی همه مسائل و حوزه‌های مختلف این رشته ولو بطور خلاصه باشد، امری کاملاً ضروری بنظر می‌رسد.

ماهیت حقوقی، احکام و آثار مالکیت‌های فکری - معنوی راجع به نرم افزارها از جمله موضوعاتی است که به رغم داشتن آثار متعدد در روابط تجاری اشخاص، قانونگذار، و به تبع آن حقوقدانان از کنار آن به سادگی گذشته و حتی برخی اشاره‌ای نیز به آن نکرده‌اند. لذا سعی ما در کتاب حاضر بر این بوده که با استفاده از نظرات فقهای امامیه و حقوقدانان ایرانی و خارجی بحث‌های تحلیلی و تطبیقی پیرامون این موضوع را مطرح نمائیم.

کتاب حاضر، در صدد بیان حقوق مالکیت فکری - معنوی راجع به وسایل نرم افزاری، اجرای بین المللی آن و بررسی مبانی حقوق و فقهی ناشی از نرم افزارها و حل و فصل مسائل و مشکلات حقوقی که از کامپیوترها ناشی می‌شود و نیازمند بررسی و داشتن برخی از اصول قانونی دارد که به ندرت در حقوق مرسوم و متداول

با آنها مواجه می‌شویم. با توجه به اینکه کشورهای دنیا با شتاب سرسام آوری به سمت جهانی شدن گام بر می‌دارند، برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی اجرای اصلاحات و اندیشیدن تمهیداتی لازم است که از مهمترین آنها می‌توان به حقوق مالکیت فکری (TRIPS) اشاره کرد و برای عضویت طبق قوانین و مقررات سازمان جهانی مالکیت فکری کشورهای متقاضی عضویت باید معیارهای قابل قبولی را در خصوص جنبه‌های تجارت مالکیت فکری و معنوی رعایت کنند که این استانداردها از سوی سازمان جهانی مالکیت فکری تعیین می‌شود. از طرفی چون ایران در سال ۱۳۳۷ به عضویت کنوانسیون پاریس و در سال ۱۳۷۷ به اصلاحات آن ملحق شده و این اولین گام برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی است. معهدا بحث از حقوق مالکیت معنوی (در بحث ما، نرم افزار) علاوه بر مسائل حقوقی، مسائل شرعی و فقهی پیرامون آن در واقع تابعی از بحث کپی رایت و مالکیت معنوی از منظر شرعی است که برخی از فقهای متأخر حق طبع و حق التألیف و کپی رایت را حق شرعی تلقی نکرده و برخی دیگر کماکان در حقیقت شرعی کپی رایت تردید دارند که در این کتاب در یک فصل مجزا، بطور مفصل تجزیه و تحلیل خواهیم کرد.

بنابراین ما، در این کتاب به حق مالکیت معنوی که یکی از مصادیق بارز آن حق نرم افزار می‌باشد، می‌پردازیم.

کتاب حاضر در چهار فصل تهیه و تدوین شده است:

در فصل اول کتاب، مبانی و کلیات، موضوعاتی تحت عنوان مفاهیم و معانی لغوی و اصطلاحی برخی ازواژه‌های اصلی، اهمیت و ضرورت حقوق مالکیت معنوی و سایل نرم افزاری مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم این کتاب، که تحت عنوان بررسی حقوق مالکیت معنوی (TRIPS) است، مواردی چون تعاریف، شاخه‌های حقوق مالکیت معنوی، حقوق مادی و معنوی نرم افزار در جریان استخدام، ضرورت حمایت از حقوق مالکیت معنوی، سازمان جهانی مالکیت فکری، حقوق مالکیت ادبی و هنری و صنعتی، اجرای بین المللی کپی رایت و ثبت اختراعات مربوط به نرم افزار و اجرای حقوق مالکیت معنوی و برخورد با ناقضان این حقوق بطور خلاصه مورد بحث، تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در فصل سوم کتاب حاضر به بررسی حقوق رایانه و نرم افزار و حقوق فناوری اطلاعات، تاریخچه اجزای حقوق رایانه و وضعیت آن در ایران و در انتهای این فصل بطور خلاصه چالش‌های موجود در نظام حقوقی ایران نسبت به تثبیت حقوق رایانه می‌پردازیم. مبانی حقوقی و فقهی نرم افزارهای رایانه‌ای موضوع فصل چهارم و پایانی این کتاب است. در این فصل موضوع‌هایی از قبیل مبانی حقوقی نرم افزار در کشورهای غربی، مبانی فقهی مالکیت معنوی نرم افزار، طرح سوالات مربوط به حقوق معنوی نرم افزار از فقهاء و مراجع آیات عظام و پاسخ و استفتائات آنها بطور خلاصه مورد بررسی قرار گرفته است.

یکی از مهمترین راههای اثبات حقوق مالکیت معنوی نرم افزار از منظر فقهی و شرعی «قاعده حفظ نظام و دلیل عقل مستقل» تحت عنوان «نظریه برگزیده» می‌باشد که به مجرد اثبات حکم عقل مستقل و تلازم حکم عقل و شرع، حکم شرعی آن نیز اثبات می‌گردد. بررسی حقوق مالکیت معنوی نرم افزار نشان می‌دهد که حق مالکیت معنوی، بطور اعم یک مال منقول غیر مادی و انحصاری بوده و حمایت از آن همواره به یک قوت نبوده است. بنابراین یکی از علل اصلی عدم پذیرش مالکیت معنوی از سوی فقهاء و حقوقدانان، شفاف نبودن و عدم وضوح مفهوم و مصادیق حقوق رایانه و نیز فلسفه وجودی مالکیت‌های فکری در حوزه نرم افزار نزد آنان بود.

در پایان با تواضع ضمن ارج نهادن به قلمهایی که بطریقی در این موضوع زحمت کشیده‌اند، از همه کسانی که به هرنحوه ماریاری و یا ترغیب نموده اند قدردانی می‌نمایم و با امتنان فراوان پذیرای نظرات و انتقادات همگان بویژه حقوقدانان و اهل پژوهش می‌باشیم.

امید است نتوانسته باشیم با این اثر ناچیز اندکی از دین و وظیفه مان را ادا نماییم و با تشویق اهل علم و قلم در تکمیل آن همت گماریم.

ومنه التوفیق وعلیه التکلیل

علی اکبر نصیری خلیلی - علیرضا نصیری خلیلی - امیر نصیری خلیلی

تایستان - ۱۳۹۱

فصل اول: حقوق مالکیت فکری - معنوی

مبحث اول - کلیات

قبل از پرداختن به موضوع اصلی کتاب و حقوق مالکیت معنوی وسایل نرم افزاری، ابتدا در رابطه با واژه‌ها و کلمه‌های حق، مالکیت، معنوی-فکری و نرم افزار و نیز معانی لغوی و اصطلاحی آنها می‌پردازیم تا منظور از واژه‌های فوق مشخص و معلوم گردد. در اینجا لازم است که ابتدا به معانی لغوی و سپس به معانی اصطلاحی و تعاریف مختلف واژه‌های فوق بپردازیم و مفاهیم آنها را در اصطلاح حقوقی بیان نمائیم.

گفتار اول - مفاهیم و معانی لغوی واژه حق:

حق در لغت به معنای راست، درست، ثابت، ضد باطل، یقین و عدل، نصیب و بهره و ثبوت اسماء خداوند آمده است.^۱

در فرهنگ روز سخن نیز معانی لغوی حق چنین بیان شده است.^۲

«معانی لغوی حق عبارتند از:

۱- قدرت و اختیار، امکان برخورداری از چیزی، تصاحب چیزی، یا انجام دادن کاری بنابه حکم قانون، شرع، عرف یا طبیعت.

۲- آنچه بنا بر این حکم به کسی تعلق می‌گیرد و می‌توان آنرا ادعا کرد.

۱. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۵۶، ص ۴۴۷؛ دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، جلد هجدهم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، بی تا، ص ۷۳۸؛ راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسن بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تهران، چاپ مکتبه مرتضویه، بی تا، ص ۱۲۶.

۲. انوری، حسن، فرهنگ روز سخن، تهران، انتشارات سخن، سال ۱۳۸۳، ص ۴۵۳.